

Lausunto

23.10.2023

VVTDno-1415-2023

Asia: VN/8329/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kotoutumislain korvaukset (61-62 §)

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi muutoksista lakiin kotoutumisen edistämisestä.

Kotoutumislain tarkoituksena on muun muassa edistää maahanmuuttajan osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Kotoutumislain mukaiset, hyvin koordinoitut toimenpidekokonaisuudet tukevat tätä kehitystä, ja voivat nopeuttaa osallisuutta yhteiskunnassa ja työelämässä. Pitkäjänteinen ja laadukas kotoutumista edistävä työ tukee parhaimmillaan maahanmuuttajien hyvää asettumista yhteiskuntaan ja työelämään, ja luo turvalliset puitteet myös perheiden, lasten ja nuorten elämälle Suomessa.

Tärkeä osa näille puitteille on erityisesti kansainvälistä suojelua saavien henkilöiden kohdalla luottamus oleskelun pysyvyydestä ja perusturvasta, sekä hyvät tukiverkostot viranomaisissa ja kansalaisyhteiskunnassa. Siksi esimerkiksi kaavaillut kotoutumislain muutoksia, joilla on tarkoitus huomattavasti leikata kunnille maksettavia laskennallisia korvauksia. Nykyisen korvausjärjestelmän mukaisesti leikkaus on 33 % myönteisen päätöksen saaneiden turvapaikanhakijoiden vastaanotosta sekä 25 % kiintiöpakolaisten vastaanotosta verrattuna nykytasoon, on syytä arvioida tarkkaan. Laskennalliset korvaukset mahdollistavat, että myös pienemmissä kunnissa on mahdollisuus pieneen erityisosaamisen ja koordinaation resurssiin kotoutumisen tueksi, ja näin pienimuotoiseen positiiviseen erityis-kohteluun, jolla on usein erityinen merkitys perheiden kotoutumiselle. Nämä toimet myös tukevat työelämään sijoittumista, sillä kuntien kotoutumista tukevilla palveluilla voidaan myös koordinoida yhteistyötä koulutuksen järjestäjien, TE-palvelujen ja työnantajien välillä.

Valtaosassa lausunnoista on suhtauduttu varsin kriittisesti korvauksajan lyhennyksiin, käytännössä varsin suuriin leikkauksiin. Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että korvauksiin ei tulisi tehdä leikkauksia esitetyllä tavalla.

Maksu käyttämättä jääneen tapaamisen tulkkauskustannuksesta (32 a §)

Luonnokseen hallituksen esitykseksi sisältyy ehdotus, jonka mukaan maahanmuuttajalta voitaisiin periä käyttämättä jääneen tapaamisen tulkkauskustannuksia. Perustelujen nojalla voidaan todeta, että toteutumatta jääneet tapaamiset ovat kaiken kaikkiaan varsin pieneksi koettu ongelma viranomaisissa. Ehdotuksessa todetaan, että mahdollisuus tulkkauskustannusten perimiseen ei ole kategorinen, vaan perinnässä on huomioitava esimerkiksi maahanmuuttajan eri tavoin haavoittuva asema. Säännös jättää kuitenkin huomattavaa harkintavaltaa, ja voi pahimmassa tapauksessa aiheuttaa taloudellisia ongelmia muutoin ongelmallisessa tai haavoittuvassa tilanteessa olevalle kansainvälistä suojelua saavalle henkilölle tai perheelle. Harkinta ja perintäpäättökseen valmistelu vaativat myös huomattavaa hallinnollista resurssia. Yhdenvertaisuusvaltuutettu ei edellä mainituista syistä pidä perusteltuna, että kyseistä säännöstä sisällytettäisiin lakiin.

Alaikäisenä yksin tulleiden tuki (34, 69 §)

Yhdenvertaisuusvaltuutetun vuonna 2020 julkaiseman selvityksen (Lapset ilman perhettä - selvitys ilman mukaan turvapaikan tai toissijaisen suojeluaseman saaneista yksin Suomeen tulleista alaikäisistä vain puolet oli saanut myönteisen päätöksen perheenyhdistämistä koskevaan hakemukseen. Keskeinen peruste kielteiselle päätökselle oli selvityksen mukaan se, että Maahanmuuttovirasto katsoi ”yksilöllisen pakottavan syyn” puuttuneen maasta lähtöön, vaikka lapsi oli saanut kansainvälistä suojelua. Yksilöllisen pakottavan syyn käsitettä ei mainita laissa perheenyhdistämisen edellytyksenä tai maahantulosäännösten kiertämistä koskevista hallituksen esityksissä.

Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten tuen ikärajaa nostettiin 1.1.2023 25 vuoteen, ja esitetään nyt alennettavaksi 23 vuoteen. Tämä muutos toteutettaisiin rinnakkain lastensuojelun jälkihuollon ikärajan laskun kanssa 25 vuodesta 23 vuoteen. Luonnoksessa hallituksen esitykseksi todetaan muutokset arvioiduksi säästövaikutuksiksi 800 000 euroa vuosittain. Yhdenvertaisuusvaltuutettu korostaa, että ilman huoltajaa tulleet alaikäiset kansainvälistä suojelua saaneet ovat usein varsin vaikeassa tilanteessa, heillä voi olla runsaasti traumatisoivia kokemuksia, ja ilman perheen ja läheisten verkostoja heidän tiensä aikuisuuteen vaatii paljon ja pitkäjänteistä tukea. Valtuutettu pitää perusteltuna, että ikärajan laskua vielä harkitaan.

Pakolaisten vastaanotto (44 §)

Pakolaisten vastaanoton osalta luonnoksessa hallituksen esitykseksi on ilmeisesti tarkoitus määritellä tarkemmin hyvinvointialueen ja kunnan tehtävien rajapintaa, mikä näyttäytyy esimerkkikuvauksissa erityisesti kiintiöpakolaisten vastaanoton ensivaiheen osalta. Lisäksi esityksessä korostetaan maahantulijoiden omatoimisuuden tukemista. Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että erityisesti kiintiöpakolaisten maahantulon yhteydessä on luontevaa, että ensimmäisten päivien ja viikkojen aikana kotoutumispalveluilla voidaan antaa apua käytännön asioiden hoitamisessa, eikä tätä ole tarpeen eritellä sen enempää säännöksillä kuin yksityiskohtaisissa perusteluissa. Käytännön avustamisen tehtävät eivät myöskään edellytä varsinaista sosiaalityötä,

vaan voidaan hyvin toteuttaa kunnan työntekijöiden toimesta. Monen kunnan lausunnossa on todettu, ettei ole tarvetta tehdä hienojakoista tehtävämäärittelyä hyvinvointialueen ja kunnan välillä. Valtuutettu ei pidä tarpeellisena lopullisessa hallituksen esityksessä yksityiskohtaisesti eritellä tehtäväjako kunnan ja hyvinvointialueen välillä.

Muut huomiot

Luonnokseen hallituksen esitykseksi sisältyy myös muutosesitys kotoutumislain 68 §:n osalta, jossa säädetään menettelystä korvausten osalta ihmiskaupan uhreille tarjotuista palveluista. Yhdenvertaisuusvaltuutettu kannatettavana esitystä siitä, että 68 §:n 2 momentissa luovutettiin lausunnon pyytämistä Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmältä koskien ihmiskaupan uhrille annettujen palvelujen ja tukitoimien kustannusten korvaamista. Lausuntomenettely on aiheuttanut huolta etenkin arkaluonteisten tietojen jakamisen osalta.

Lopuksi yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää työ- ja elinkeinoministeriötä huolellisesta vaikutusarvioinnista, jossa on tuotu esiin niitä ongelmia ja esteitä, joita ehdotusten toteutuminen voisi tarkoittaa maahanmuuttajien ja erityisesti kansainvälistä suojelua saavien henkilöiden kotoutumiselle ja näin yhdenvertaiselle osallisuudelle yhteiskunnassa. Leikkaukset esimerkiksi kunnan kotoutumispalveluiden resursseihin, tai ilman huoltajaa tulleiden jälkihuoltoon saattavat kertyä kasvavana tarpeena raskaampiin korjaaviin palveluihin. Näihin haasteisiin verrattuna esitysten säästövaikutukset ovat varsin epävarmoja. Valtuutettu toivoo, että ehdotuksia vielä arvioidaan ja peilataan kotoutumista edistävien palvelujen tavoitteisiin, erityisesti osallisuuden, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden osalta.

Stenman Kristina
Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto